

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm Septembris Et Octobris

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10262

De S. Theodardo episcopo & martyre.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77413)

Ex eiusdem Historiæ lib. 5. cap. 50.

ET licet de beati Saluij Episcopi colloctione superius memorare debueram : sed quia mentem excessit, esse sacrilegum non arbitror, si in posterum scribatur. Igitur cum vale post synodum memoratam Regi iam dicto, ad propria redire vellemus, non antè discedere placuit, nisi hunc virum libatis osculis inqueremus. Quem quæstum, in atrio Brinnacensis domus reperi. Cui dixi, quod iam eram ad propria rediturus. Tunc remoti paululum, dum hincindè fermocinaremur, ait mihi : Vidésne super hoc testum, quæ ego suspicio ? Cui ego : Video enim super tegulum, quod nupèr Rex poni præcepit. Et ille : Aliud, inquit, non adspicis ? Cui ego : Nihil, inquam, aliud video. suspicabar autem aliquid ioculariter loqueretur : & adieci : Si tu aliquid magis cernis, enarra. At ille attrahens suspiria, ait : Video ego euaginatam iræ diuinæ gladium, super domum hanc dependentem. Veruntamen non fecerit dictio sacerdotem. Nam post dies viginti, duo filij Regis, quos superius mortuos scripsimus, obiérunt.

Visto sancti viri.

VITA SANCTI THEODARDI EPISCOPI TRAIECTENSIS ET MARTYRIS, AVTHORE, NIFALLOR, SIGEBERTO GEMBLACENSI. Is enim testatur se eius vitam vrbaniore stylo meliorasse : sed codex MS. nomen eius non habebat. Nos capitula adiecimus margini.

BEATVS Theodardus natus in Gallia, clarebat pro nobili parentum prosapia, regni decus & Ecclesiæ gloria futurus. Eo tempore regnum Francorum regebat Chilperici filius Clotarius, nomine & fortitudine referens auum suum Clotarium, filium * Ludouici, qui gentem Francorum, secum à beato Remigio baptizatam, fecit adscribi ad æterni Regis militiam. Igitur sub Clotario secundo Theodardus à pueritia vsque ad biuium adolescentiæ prouectus, contempsit latam viam, in qua multos vocatos, sinistrorsum euagari videbat : & elegit arctam viam, per quam pauci electi ad vitam dextrorsum tendunt. Ex deuotione quippè parentum suorum mancipatus monasteriali disciplina: voluntariè portabat leue iugum Christi. Et quia iuxta vocem Dominicam, non poterat arbor bona fructus malos facere, ostendebat in flore crescentis ætatis, quàm suauem & quàm vberem fructum daret in tempore suo. Nempe gratia Dei, quæ eum prauenerat, vt bona vellet : subsequabatur etiam, vt perficere posset. Sicut enim aridente tempore, bona æris temperie, vberius terra fructificat : ita tempore Regis Clotarij, aridente rerum tranquillitate, sancta Ecclesia in sanctis Dei vberius fructificabat, quos exterius nulla aut rara rerum procella inquietabat. Nam feruentibus bellis per totum penè orbem terrarum, Longobardis Italiam vexantibus, quam recenti tempore inuaserant : Asiam verò & Africam modò Persis, modò Saracenis incurfantibus, solæ, quas Franci incolebant, Galliæ firma pace gaudebant, & cæteris gentibus pro salute pugnantibus, Franci pro gloria pugnant.

10. Septembris. Cap. 1.

Is etiam Clodoueus dicitur.

S. Theodardus efficitur monachus.

Matth. 7.

Longobardi vexant Italiam.

Cap. 2.

Sed hoc non tantum humanæ virtuti, quantum diuinæ pietati est adscribendum, quæ tunc temporis proceres regni & Ecclesiæ armauerat prudètia & fortitudine, sanctitate & sapientia, vt per eos longè lateque prosperaretur regnum & Ecclesia. Quos quanti fecerit Deus, totus penè mundus sensit, in hoc maximè, quod eo tempore Heraclius Imperator Romanorum, victis Persis, Crucem Christi, quam Persæ, incensa Hierusalem, absportatam, annos quindecim tenuerant, reuexit in Hierusalem, & diem Exaltationis eius celebrari edixit. Vt sciamus autem, qui fuerint illi, quorum exemplo vel instituto Theodardus meliora charismata amulabatur, à paucis multos, à vicinis longinquos, à noris colligamus ignotos. In ijs præminebat Arnulphus, ex Maire domus, Metensium Episcopus : Eligius, ex aurifice post Nouiomensis Episcopus : Iohannes, etiam Tungrensis ex laico in Episcopum eodem signo, quo primus Aaron, à Deo electus, dum huius quoque virga, quam manu gestabat in terrâ iussu Angeli de-

Heraclius Imperator Crucem Christi recipit à Persis.

Num. 17.

fixa, reuiruit, fronduit, floruit, fructificauit. Tales Theodardus imitando, gemina scientia proficiebat: horum lateri adhærens, Palatinis principibus notus & charus erat.

Cap. 3.

Iam fama de nomine eius ascenderat ad solium Dagoberti, post patrem Clotarium regnantis, & post famam veritas rei ad animū quoque Regis illum admittebat. Iamque Deus, qui potens erat, vt in seruo suo Theodardo omnem gratiam abundanter faceret, parabat causam, vt inter multi nominis viros, hunc quoque multo nomine dignum faceret. Siquidem sub Dagoberto, pro feliciore temporis illius successu, multo plures accendebat gratia Spiritus sancti, vt pro lucrando Deo animabus, operam darent in fundandis monasterijs. Primus horum occurrit nobis Landolinus: qui ex prædone in præconem fidei alteratus, Lobienſe cœnobium fecit esse fundamentum suæ deuotionis. Aldegundis thalamum suæ virginitatis sponso suo Christo in Malbodiensi cœnobio locauit. Soror eius Vualdetrudis, sexagesimum continentie fructum in monasterio Castrilocensi seminauit, cuius sponsus Vincentius Dux, triumphato mundo, vexillum Deo in Alto monte crexit. Ecquid verò opus est prædicare nobilitatem Gertrudis Niuellensis, cuius nominis gloria est diffusior, quam tota Gallia? His cultoribus fidei Dominum mensis rogantibus, vt in multam messem multos operarios mitteret, peregrinos operarios direxit à transmarinis partibus, Bertuinum, Ettonem, & alios, Foillanum cum fratribus suis Ultano & Furſco: ex quibus Foillanus Fossense cœnobium fundauit, & martyrio suo sacrauit.

Sub Dagoberto multa conduntur monasteria.

S. Aldegundis & Vualdetrudis moniales.

Istius Gertrudis vita habetur 17. Martij.

Cap. 4.

Præuidit verò diuinæ dispensationis oculus, nè inter tot & tales viros dilecto suo Theodardo deesset locus, in quo & ipse, erecto fornice triumphali, victorias suas depingeret, & spolia de hostibus capta affigeret. Sigebertus post patrem suum, Dagobertum regnans in * Austra

* Austra

ria, potentiam regalem honorificabat affectu diuinæ religionis, vt probaret non esse ociosum, quod Deus de eo ostenderat, miraculum. Nam cum sanctus Amandus catechizaret eum, vix quadraginta dies à natiuitate habentem, finita oratione, cum nemo circumstantium responderet, Amen: aperuit Deus os eius, & cunctis audientibus, clara voce respondit, Amen. Hic Deum adoptans sibi

Sigebertus Rex duodecim condidit monasteria.

Theodardus fit Abbas.

Cap. 5.

Theodardus verò sciens, quod onus, non honor, imponitur præesse nescienti, malebat esse, quam vocari Abbas, vt omnia omnibus factus, omnes lucrificeret. Postremo talem se exhibuit, vt à regno & ab Ecclesia merito diceretur ei: Maior est sapientia tua, & maiora opera tua, quam rumor, quem de te audiuimus. Remaclus interim pro regimine Tungrensis Episcopatus paterna quidē solitudine laborabat, sed hoc eum malè habebat, quod malè sibi responderent prouentus fructuum. Vnde pertæsus laborum, recurrebat animo ad portum solitariae vitæ, vnde à Rege Dagoberto extractus, nauim ecclesie suscepit regendam. Itaque Regem Sigebertum adit, & impossibilitatis suæ causas præcedens, missionē sibi dari, & ecclesie canonica autoritate pastorem substitui perit. Res à palatio ad Ecclesie iudicium defertur, Ecclesia palatio assentitur. Remaclus onere Episcopalis sarcinæ expeditus, & de naufragio mundi se enatasse letatus, portum Stabulensis cœnobij expetijt, & contemplationi vacans, habitauit secum. De Episcopo substituendo in cōmune facta deliberatione, ad Theodardum recurritur, & ex omnibus solus placet, qui dignè omnibus præesse debeat. Quia enim, secundum Apostolū, benè ministrauerat, bonū gradū sibi acquiserat. Pari ergo consensu Ecclesie & palatij, & vnanimi applausu Cleri & populi Theodardus electus, & à Cuniberto Episcopo in Episcopum consecratus, præſedit ecclesie Traiectensi, vicesimo octauo à Materno, primo Tungrenſium Episcopo. Et quoniam vt de virtute in virtutem ibat, ita de honore ad honorem promotus fuit, pro speculo proponebat sibi in animo Paulum Apostolum: qui qualis debeat esse Episcopus, viua adhuc voce cloquitur. Hoc magisterio, quia se omnibus conformabat, omnium in se affectus transferebat: & quantum omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus erat. Porro etiā potens erat exhortari in doctrina sana, & contradicentes redarguere: quia quod docebat verbo, ostendebat exemplo. Præcepto enim & exemplo Domini Iesu,

3. Reg. 10.

S Remaclus abdicato Episcopatu, confert se ad Stabulensium monasterium. 1. Tim. 3. Theodardus creatur Episcopus.

1. Tim. 3.

Optima docendi ratio.

Iesu, quia maior erat omnium, erat omnium seruus & minister: ante omnia indutus armaturam Dei, succinctus lumbos suos in veritate, indutus lorica iustitiæ, calceatus pedes in præparatione Euangelij pacis: galea salutis, & scuto fidei, & gladio spiritus, quod est verbum Dei, munitus, confortabatur in Domino, & in potentia virtutis eius, vt posset stare aduersus insidias diaboli, & debellare spiritualia nequitia in cælestibus.

Cumque vrgeret eum instantia sua quotidiana, sollicitudo scilicet omnium ecclesiarum, nihil remissi patiebatur, nullum locum dabat desidie, sed nocte ac die salutem suam operabatur. Attendens etiam, quod Deus per Ezechielem prophetam comminatur pastoribus, qui semetipsos & non gregem Dei pascunt: pascebat gregem Dei secundum Deum, non turpis lucris gratia, sed voluntarie: non dominans in Clero, sed forma factus gregis ex animo: vt cum veniret princeps pastorum, perciperet immarcescibilem gloriæ coronam.

Lambertus bonæ indolis hoc tempore in bonam spem adolescebat, quem pater eius vir illustrissimus Aper commiserat viro Dei Landoaldo, Amandi Episcopi Archipresbytero: vt eius pueriles annos disciplina regulari & doctrina liberali imbueret. Pater gaudens filium rudimentis vtriusque scientiæ à Landoaldo ad votum suum esse initiatum, commisit eum etiam Theodardi magisterio: vt quo amplius de multorum hauriret scientia, eo ampliori proficeret gratia. Vt verò argentum tum fit melius, cum ab aurifabro inauratur: ita Lambertus naturalis ingenij argento resplendens, dum ex addito Theodardi magisterio melioratur, quasi ex superposita auri materia amplius decoratur. Theodardus porrò in seipso expertus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, gaudebat omnia sibi prospere cedere, & laborem suum bonus prouentuum fructus alleuiabat. Cum ergò multa per Dei gratiam & suam industriam restauraret, hæc cura eum remordebat acrius, quod possessiones ecclesiæ suæ à domesticis hostibus & iniquis raptoribus direptas nouerat, & multo iam tempore ab ecclesiæ alienatas iure, in ius iniquorum cessisse. Hoc accidisse dolebat ex nota temporum, & Maiorum suorum negligentia. Ex nota temporum, quia securitas ex longo pacis odio contracta, multos à respectu diuini timoris auertebat, & ex rerum affluentia irreplebat bonorum morum negligentia, & cessantibus externis bellis, intestinis animorum bellis periclitabantur. Indè passim contra Ecclesiam Dei dominante iniustitia, quæ semper primos impetus crexit contra bonorum innocentiam, non opitulabatur Ecclesiæ Dei alicuius iustitia, nulla ei principum patrociniabatur potentia. Hic dolor non paruus Theodardo præfili incumbebat, Traiectensem ecclesiam magna possessionum suarum quantitate esse mutilatam, & per triginta circiter annos, nullum pro Ecclesiæ Dei iure repugnasse, vel saltem reclamasse.

Amandus enim, cuius sanctitas paucis laudari non debet, pro eo quod Regem Sigeberti baptizauit, & de fonte suscepit, coactus est Dagoberti Regis precibus, vt Iohanne Episcopo defuncto, Episcopatum Traiectensem susciperet. Sed irruentibus undique in Ecclesiæ nauim tempestatum procellis, cogitans quod ait Apostolus, quia nemo militans Deo, implicat se negocijs secularibus: post triennium Episcopatu relicto, in portum optatæ quietis se recepit. Cuius vices Landoaldus Archipresbyter eius, opportunè per nouem annos executus, pro Ecclesia stare non potuit, quia nihil Pontificalis iuris habebat. Ea verò omnia raptoribus opportuna erant. De Remaclo, quod non potuerat brachia tendere contra torrentem inundantiū malorum, Theodardus suis oculis & auribus credebat. Ipse suscepto Dominicæ nauis gubernaculo, inconstantia notam timebat, si periculis impulsus, loco cederet. Nè ergò diutina iniustitiæ impunitas amplius inoleceret, accinxit se viriliter, & stans pro castris Ecclesiæ, clamare non cessabat: quasi tuba exaltans vocem suam, annunciabat populo scelera eorum, & raptoribus peccata eorum. Quasi aquila stans super domum Dei, acumine oculorum versutias iniquorum præuidebat, & vnguibus se defendebat. Et quia erat ei integritas vitæ, & verbum sanum & irreprehensibile, is, qui ex aduerso erat, reuerabatur eum, nihil habens mali de eo dicere. Tutabatur etiam eum contra omnes fauor Sigeberti Regis, qui amator diuinæ religionis, oculos habebat columbinæ simplicitatis. Quo defuncto, regnum Austrasiæ, quod tenuerat, dedit frater Clodoueus filio suo Childerico. Tum verò omnis malitia & iniustitia in regno praualluit, & contra Ecclesiam grauis domesticæ tempestatis turbo intonuit.

Theo-

- Cap. 9. Theodardus autem, quia mercenarius non erat, non fugit à facie luporum, sed pro ouibus suis constantius exaduersò stetit. Et quia pastor essentialiter bonus dixerat, Maiorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis: nec in hoc surdus auditor fuit, paratus pro ouibus animam ponere. Sed nè quid inexpertum relinqueret, deliberat Regem Childericum adire, & ante eum super iniurijs ecclesiæ illatis, legaliter expostulare, si fortè per censuram regalem ecclesiæ possessiones suas reciperet: atque diuinitus edoctus à mentis suæ oraculo, imminere sibi tempus passionis, disposuit domui suæ, & omnibus vltimum vale dicens, ouesque suas illi commendans, qui sibi illas commendauit, duce mentis constantia, cum paucis iter arripuit. Porro filij Belial, qui præ duritia impœnitentis cordis thesaurizabant sibi iram, nullo modo potuerunt adduci ad aliquam respiscendi viam. Qui scientes, quia in nullo sibi responderet iustitia, si de præsumptis rebus Ecclesiæ coram Palatinis ageretur controuersia, mala malis accumulans, & ex desperationis periculo de morte innocentis præfulis tractans, & iter eius diligenter explorans. At vir sanctus iusti propositi tenax, quem armabat viuus & efficax sermo Dei dicentis, Nolite timere eos, qui occidunt solum corpus, iam diocesis suæ terminos longè excesserat, & in pago, quem Alifatiam vulgò dicunt, bonis adhuc prouentibus gradum fixerat. Et ecce cuneus inimicorum Dei, de insidijs emergens, arceis lanceis, in necem innocentis proruit. Ille munitus tuto patientiæ clypeo, eos ad pacis bonum inuitare volebat. Sed quia non erant filij pacis, pax non inueniens in eis vbi requiesceret, ad amicum pacis reuersa est. Tum verò ut lupi agnum, impij circumstantibus pijs, illumque oculos ad cælum tollentem, & pro eis orantem exemplo Iesu in Cruce pendentis, contumelijs afficiunt, humi prosternunt. Et quia nequit iram explere potestas, caput sancto oleo perunctum in frustra secans, corpus sanctum membratim dilaniant.
- Cap. 10. Terra quidem sic data est in manus impiorum: spiritus autem ab omni terræ rudere excoctus per ignem passionis, & ut aurum in fornace probatus, redijt ad Dominum, qui fecit illum. Fides nimirum, quæ protomartyri Stephano aperuit cælos, ut videret Iesum stantem ad auxiliandum sibi: hæc quoque Theodardo martyri cælos aperuit, eumque ferentem stigmata I E S V, in albo vitæ cum martyribus asseribi fecit. Deus, qui notauit incredulitatem Iudæorum, quando dixit, Nisi signa & prodigia videritis, non creditis: notat nostram quoque incredulitatem, qui merita Deo placentium non æstimamus, ex virtute operum, sed ex ostensione signorum. Signa enim non faciunt hominem beatum, sed eum beatæ vitæ ostendunt, & ex nouitate rerum nos ad venerationem sanctorum adducunt. Ecce Theodardus, qui fuit organum spiritus sancti, ab impijs interfectus, iacebat quasi vilis & despectus, & quasi percussus à Deo & humiliatus. Sed diuina pietas totum de eo scandalum hominibus abstulit, dum ad testimonium sanctitatis eius euidencia signa ostendit.
- Cap. 11. Puer è famulatio sancti præfulis, qui solus, cæteris in fugam versis, excubabat ad corpus exanime, dolens esse disiecta à se beati corporis membra, nitebatur ut ea quoquo modo vniret: & membrum quidem membro, aut partem parti coaptans, nō habebat, vnde ea colligaret. nempe inimici iustitiæ, scelere perpetrato, omnes etiam sarcinas diripuerant. Quod igitur potuit puer, fecit, & quotquot membra vnire potuit, in stitis suis colligabat. Sed cum ei suæ non sufficerent institiæ, coepit animo deficere: & multa secum reuoluens, ex consilio animi sui villam, quæ proxima erat, petijt, sperans Dei auxilium sibi non defuturum. nec spes eum fefellit. Nam inter eundem offendit mulierculam, in cura pascendarum ouium occupatam, & nendo diducentem de colo fila. Mulierem compellat, & sibi fila dari supplex postulat, & cur postulet, causam dicit, remque omnem ordine pandit. Audiens illa execrandi sceleris acerbiter, primò horrescens stupuit. Deindè humanitatis affectu penè ad lachrymas adducta: Quod petis, inquit, o puer, libens darem, sed est certa causa, ut denegem. Matrifamiliās quippè, cui ancillor, diurnū pensum debeo: quod si fuerit minoratum, non impunè feram, nec damnum effugiam. Dixit, & tamen animi compassionem præponens timori, dedit voluntariè fila petenti. Compos voti puer, repedabat quantocyus: & nè eum pigeret laboris, maiorem voto consolationem accepit diuinitus. Inuenit nanq; duo luminaria, ad caput & pedes martyris altrinsecus lucentia. Quis non miretur tua Christe magnalia? Quia Theodardus lux in Domino fuerat, &

Cap. 9.

Iohan. 15.

Rom. 1.

Matth. 10.

Luc. 10.

Luc. 19.

S. Theodardus ab impijs crudeliter necatur.

Cap. 10.

Iob 9.

Act. 7.

Iohan. 4.

Signa non faciunt sanctum, sed innocēs vitæ.

Cap. 11.

Nota cædis eius crudelitatem.

Attēde pietatem pueri istius.

Duo luminaria diuinitus possi-

& vt filius lucis ambulauerat, tu lux vera, omnem hominem illuminans, obsequium luminis per Angelicum ministerium procurasti exequijs illius, quem de mundi tenebris ad veram aeternamque lucem vocaueras.

ta ad examine corpus S. Theodardi.
Cap. 12.

Hoc miraculum maiori miraculo virtus diuina confirmat, vt citius & diffusius nomen & meritum martyris innotescat. Mulier, quae pensum suum pro obsequio illius minorauit, vesperi reuocatis ad caulas ouibus, pensum diurnum dominae reddidit. Quod quia minoratum sensit domina, fraudis ancillam arguens, caput illius graui ictu percussit. Sed Dei pietas ancillam fraudis excusat. Domina enim subita oculorum caecitate percussa, exclamat cum eiulatu ad familiam, exclamabat & familia, suam miserando dominam. Res publicatur per familiam: fama rei totam villam facit attonitam. Ancilla coram cunctis causam caecitatis illatae exponit, & vt culpa haec fiat venialis, hortatur, vt praesulem sibi reconciliet, vt lumen, quod offensa sibi abstulerat, impetrata a Deo venia restauret. Cogit dominam angustia, vt verbis ancillae credula, consulat suae miseriae. Duce ancilla, venit domina ad locum, vbi iacebat corpus venerabile, quod ita videre disiectum, erat cunctis miserabile. Domina pro causa ancilla culpam fateretur, & vt mereatur impetrare veniam, votis & donis placat sancti martyris gratiam. Quando vero fuit Deo difficile exaudire preces miserorum, fideliter ad se clamantium? Mulier, impetrata venia, gaudet rediuiuo lumine: & videns membra sancti corporis suis filis colligata, agnoscit tandem quantum peccauerit, quae ancillam innocentem, & martyri sancto deuotam, percusserit. Fletur ab omnibus praeter laetitia, Deo laudes, Deo gratias clamantibus cunctis: crescit debita martyri reuerentia, fama volat per totam viciniam, discurrit longius per totam quoque provinciam. Quaquaversum oculos flecteres, concurrentium turbas cerneret. Materfamilias, quae causa & testis erat tanti miraculi, totam se reijciebat in gratiam sancti martyris, verbo & exemplo inuitans omnes ad obsequium celebrandi funeris. Docebat rerum vicissitudo dolere pro extraneo, ac insira homini naturae pietas, eliciebat & lachrymas. Quis enim posset videre sine lachrymis, quod etiam sepultura egeret vir tantae quondam apud seculum nobilitatis, tantae in Ecclesia dignitatis, tantae apud Deum sanctitatis?

Caeca mulier ad corpus S. Theodardi recipit visum.

Instatur ergo ab omnibus, vt decenter iusta sepulturae expleantur. Isti vulnera mollibus pannis exiccant, isti vestes sanguine sancto infectas ad sui patrocinium reseruant, membra satis defecta in gestatorio ponunt, & preciosa velamina superponunt. Materfamilias locum sepulturae condicit, & iuxta suum conditum in loco, qui dicitur Nec, tumbam disponi facit. Leuato corporis oculo, nunc isti, nunc illi gaudent succedere vicissim oneri corporis ferendi. Alij vero praecedendo, planas vias baiulis ostendunt. Cum tanta omnis ordinis & aetatis & promiscui sexus frequentia, cum tali humanitatis & deuotionis reuerentia celebrantur sancti martyris exequiae, & corpus honorifice tumulatur. Iam lachrymas omnium & causa repressit, quod gaudendum sibi esse credebant se tanti apud Deum haberi, quod insperato eis patronum tanti meriti misisset, qui sibi contra omnia aduersa praesidio vel remedio esset. Coeunt vndique infirmorum agmina, per merita noui martyris sperantium consequi a Deo morborum medicamina. Quot ibi pietatis opera, quot sanitarum beneficia, quam frequentes caecorum illuminationes, quot febricitantium curationes ibi prouenerint per Theodardi patrocina, testantur multa paralyticorum & claudorum sublellia, & plurima rerum monumenta, quae pendunt ibi ab incolis affixa: vt per haec recenscat memoria posterorum, quanta ibi per nomen Theodardi claruerit gratia Dei. Fama longè lateque euagando, subintrat Vangionum urbem, quae nunc Vuormatia nuncupatur: & postquam popularium aures & linguas multo impleuit susurrio, ad ipsum quoque vrbis praesulem viam sibi fecit. Praesul excessu beati patris audito, post longa ab imo pectore ducta suspiria, diuersis sibi agitabatur. nanque tristabatur & laetabatur. Tristabatur propter perpetratum intra suam dioecesim immane scelus: porro laetabatur propter collatam calitatis dioecesi suae patrocinium noui martyris. Progressa ulterius fama, attigit urbem Spiram, quam antiquitas Nemetum appellabat: nec subtraxit pedem ab vrbe Argentina, quam Stralsburg nominat Teutonica lingua. Totam regionem quam alluit Rhenus, perlabitur fama vento velocius, nec celerius aut longius defluit vnda Rheni, quam decurrit fama huius rei: nec ceterioris ripae spatio contenta vagari, Germania terminos vtrinque attigit.

Cap. 13.
Nota quae fuerit praesentis Christianorum erga sacras reliquias deuotio.

Innumera miracula ad tumulum eius.

Vangionum praesul praeter cunctis super hac re suspensus, inuitat ad se vicinarum vrbium

Cap. 14.
bium

Tractatur
de eius tras-
latione à vi-
cinis Episco-
pis.

bium præfules, conuocat totius prouinciæ primates & opimates: quid faciendum sibi sit super hoc verbo, quod Dominus fecit & ostendit eis, eorum consilio committit, liceat ne sibi corpus sancti præfulis amouere ab indigniori loco, & ad maiorem ecclesiam transportare. Facile est eò transferre consilium, vbi in vnum transpirat voluntas omnium. A communi consilio vnum concipit assensum deuotio omnium, ad maiorem martyris gloriam corpus eius esse inde transferendum. Die ad hoc condito ab omnibus concurritur, & numerus confluentis populi non erat certior numero stellarum cæli. Iam se accingebant operi, iam tumulus sancti martyris debebat aprari. Sed non est ratio, non est consilium contra Dominum: quia natura rerum, militans pro Domino rerum, obsistit ipsi obsistentibus. Cælum subito inhorruit, & horrore suo terram tremefecit: prænunciant tempestatem præcurrentia ventorum murmura: præstringit oculos præsens fulgurum coruscatio: aures & animos omnium exterrit tonitrua solito grauiora: proruit tam procellosa nimborum inundatio, vt si fuisset diutina, posset sufficere faciendo diluuium. Tot rebus præsentem mortem intentantibus, diffugerunt omnes: desistunt ab incepto, quod de corde suo faciebant: super quo quia os Domini non interrogauerant, se contra Deum sensisse intellexerunt. Quis vnquam consiliarius Dei fuit? Vt hoc quoque miraculo longè lateque claresceret Theodardi gloria, de longè & latè tot populorum millia in vnum contraxerat: vt dum omnes vnus merita prædicarent, per nomen eius benediceretur ab omnibus.

Prou. 21.

Nō patitur
Deus moueri
loco corpus
S. Theodardi.

Cap. 15. Traiectenses interim certificati de nece sui antistitis, ostendebant ex quantitate sui doloris, quo amore erga eum feruerent. Insidebat enim altius in corde cunctorum pia eius paternitas: recurrere ad eos magna patris pro ecclesiastica vtilitate sedulitas, pro qua vsque ad sanguinem restiterat inimicis. Sua cuique causa aderat, pro qua de morte præfulis singulariter plangere habebat. At Lambertus, qui viuente Theodardo erat spes altera Traiectensis ecclesiæ, ex prouentu bonæ indolis eò peruenerat, vt defuncto præfule suo, tota ecclesia in eum reclinata incumberet. Hic plius omnibus mortem magistri desiebat: quia plius omnibus magister eum amauerat. Sed post vulnus doloris inflictum cordi, assumens scutum constantiæ, totus ad hoc ferebatur, vt saltem corpus magistri reciperet. Longam viam celeri voluntatis volatu emensus, venit ad locum, vbi corpus defuncti patris peregrinabatur. Vbi postquam soluit lachrymas, quas debebat filius patri, pandit incolis terræ causam sui aduentus, & petit ne quis eorum suo desiderio contradicat de referendo corpore patris. Vno omnium ore contradicitur Lamberto. Conclamabant enim omnes, esse suum iure Theodardum, quem sibi pro patrono Deus vltro miserit, quibus per eum tot miracula ostenderit, & magno rerum miraculo vetuerit, ne ab Episcopis prouinciæ corpus sanctum aliò transportaretur.

Cap. 15.

S. Lambertus
proficiscitur,
vt recipiat
corpus S. Theodardi.

Non potest
obtinere.

Cap. 16.

Ita Lambertus impos voti, Traiectum redit, vt cum Clero & populo ea de re agat. Clerus verò & populus totius pondus rei Lamberto imponit. Lambertus alia via vincere aggressus, multos sumptus & commeatus viæ apparat, multum auri & argenti & aliarum specierum congregat: & iactans spem in Domino, optatum locum repetit. Itaque indigenæ pro tam celeri eius reditu suspensi, excipiunt eum fauorabili affectu, & ex vultu & habitu eius attendentes, quæ reuerentia deberetur ei, officiosè illi adherent. Lambertus verò eos pietatis affectu sibi conciliat, causamque viæ eis ingeminans, addit preces, vt corpus patris sui non vltra sibi denegent: dicens absurdum esse, patrem filijs & Episcopum ciuibus denegari: sufficere eis, quòd terram eorum sanguine suo consecrauerit: non defuturum ipsis sancti patris patrocinium, quem tanti habuerint, vt honorificè tumularent. Iam rigor eorum flecebat: quia vir Angelicus suo mellifluo ore eos mollierat. Quos vt amplius ad animum suum attraheret, aperto suæ largitatis sinu, singulos eorum honorat donis competentibus: nec ab inualida plebe manum suam retrahit: & senibus & pueris singulos, prægnantibus verò mulierculis geminos porrigit nummos. Tali affectu & industria victos, vt eos fecit esse suos, pro libitu suo vsus est eorum cordibus.

Denuò reuerfus, impetrat factum corpus.

Legia, hodie
Leo-
dium.

Igitur illis iam non obsistentibus, sed ad omnia officiantibus, amabile patris corpus tulit, & cum hymnis & laudibus reuexit, & in villa publica Legia tumulauit cum honore, qualis decebat martyrem. Quis non videat hic Dei dispensationem? Operabatur in Lamberto Dei prouidentia, quando præordinauit decorari Legiam tumulo Theodardi. Quia enim Lamberto ibi designatus erat locus passionis, & ipsa Legia per Lambertum

Lambertum in urbem ampliari, & Episcopalis sedis honore habebat exalrari, nolebat Deus longè à se disiungi tumulo, quos solos è numero Tungrensium Episcoporum sibi æquales per martyrij gloriam præuidebat, æquales fore etiam per meritum gratiam. Præripuit tantummodò Theodardus Lambertus, nè primus in hac ecclesia esset martyr: præripuit Lambertus Theodardo, nè solus in hac ecclesia foret martyr. O te Legia felicem. Quorum pari decoraris martyrio, eorum pari ante Deum adiunaris patrocinio. Nos Deum magnificemus per sanctorum suorum gloriam, ut sanctorum meritis illius impetremus gratiam: Qui uiuit & regnat in secula seculorum, Amen.

E Tungren.
Episcopis
duo tantum
martyres.

VITA SANCTI NICOLAI TOLLENTINI,
ORDINIS FRATRVM EREMITARVM SANCTI
Augustini, bona fide à quodam Augustiniano conscripta, tametsi MS.
codex eius nomen non habet. Est relatus in Sanctos anno
Christi 1446. Stylum, ubi visum fuit, non
nihil expoliumus.

GLORIOSVS Deus in sanctis suis, qui cum eos ad vitam eligit sempiternam, non modò finem aut medium, sed eorum etiam exordia sanctificare dignatur. Enim uero beatum Nicolaum, venerandum patrem ex Ordine Eremitarum sancti Augustini, in castro sancti Angeli territorij Firmanæ ciuitatis, quæ est in Marchia Anconitana, procreatum, volens ad gloriam & honorem cælestis patriæ prouehere, Angelica uisione sanctissimum ortum eius indicare & cohonestare dignatus est. Mater eius Amata, cum iam multo tempore uixisset cum marito suo, & instar sterilis nullos pareret liberos; magno ardens desiderio prolis, sicut & uir eius, quemadmodum Anna illa ueteris Testamenti, Samuelis mater, in templum intrans, erga beatissimum Nicolaum Episcopum magna animi deuotione concepta, fleuit largiter, & uotum Domino nuncupauit, ita dicens: Domine Iesu Christe, qui omnia potes, respice pietatis oculis ancillam tuam, & aufer à me sterilitatis opprobrium, præstaque mihi, ut filium concipiam, futurum seruum tuum, eumque pariam in laudem & gloriam nominis tui. Sed quia preces meæ parue sunt & exiles in conspectu maiestatis tuæ, sanctum Nicolaum antistitem tuum suppliciter deprecor, ut eius orationibus merear à te Deo omnipotente consolationem percipere, polliceor enim, me celeberrimum eius tumulum adituram, vnà cum marito meo, seruo tuo. Deinde quiescente illa pariter cum viro suo in lecto, Angelus Domini apparuit eis, iussitque ut ad sanctum Nicolaum Barrensem properarent, cognituri illic, quis ex eis propediem nasciturus esset. Mira sanè Dei dignatio! An forsàn Saufon hic, cuius matri dictum est: Sterilis es, & absque liberis, sed concipies & paries filium?

Septem-
brico.
Cap. 1.

1. Reg. 1.

Vorum ma-
tris Nicolai
Tollientini.

Visio par-
tum eius.

Iudic. 13.

Expergesciti igitur coniuges illi, & tanta uisione valdè exhilarati, mox surgunt è lectulo, gratias agunt bonorum omnium largitori Deo. Nihil uerò de Angelica promissione hæsitantes, cum res & facultates suas commendassent cognatis & amicis, sanctum iter arripiunt, habitumque peregrinorum & institutum suscipiunt. Vbi autem ad beati Nicolai Barrensem ecclesiam uenerunt, piè & religiosè Christo & sancto Nicolao ita ut par erat, gratias agunt; oblatisque muneribus, peregrinationis labore fessi, ante altare beati Nicolai obdormiunt. Et ecce mox eis in pontificis habitu apparet sanctus Nicolaus, dicitque ad illos: Angelus, qui uobis nunciauit filium uobis nasciturum, dixit mihi, ut ad uos tanta peregrinatione fatigatos, in meam ecclesiam uenirem, confirmaremque meis uerbis edituros uos filium, qui Nicolai nomen sit habiturus; quippè qui, me impetrante, nascetur. Erit autem ille Domino Iesu Christo gratus & seruus charissimus, religiosamque & asperam ducet uitam, fungeturque sacerdotio, & Deo patri gratissimū sacrificium offeret. Eius uita sublimis, miraculorum signis erit illustris. Securi igitur & certi exauditas esse preces uestras, & uera Angelum uobis nunciasse, domum abite. Surgunt à somno religiosi peregrini, indi-

Cap. 2.

S. Nicolai
Barrensem
inueniunt pa-
rentes eius.

Alia eorum
uiso.

R gnosque